

## ביאור משולב גמרא שבת קמב:

### ~ הקדמה ~

איסור 'מוקצה' הוא דין מדרבנן שלא לטלטל בשבת אלא חפצים שמשתמשים בהם לצורך השבת. ולכן אין לטלטל חפץ ששימושו מוגבל או שאינו ראוי לשימוש כמות שהוא, ואף חפץ שנעשה ראוי לאחר כניסת השבת נותר 'מוקצה' לכל השבת.

לדעת רבי יהודה, מאכל הראוי בבין השמשות לבני אדם, נחשב כמוכן דוקא לשימוש זה, ואם נתקלקל בשבת הוא נחשב מוקצה אף שהוא ראוי לבעלי חיים, כי לא היה מוכן לשימוש זה בבין השמשות, והרי זה כאילו שאינו מוכן לשום שימוש. וכן אם נשבר כלי בשבת ונעשו שבריו ראויים להסקה, הם נחשבים מוקצה, כי שימוש זה 'נולד' בהם בשבת, ובבין השמשות לא נועדו לכך. אולם לדעת רבי שמעון מותר להשתמש בחפצים אלו, ואינם מוקצה.

טלטול חפץ המותר בשבת כשמונח על גביו מוקצה, נחשב 'טלטול מן הצד', ולא הותר טלטול זה אלא באופנים מסוימים שנתבארו במשניות (שבת פכ"א).

### ~ ביאור ~

#### **שנינו במשנה (שבת פכ"א מ"ב):**

כאשר יש מעות שמונחות על הכר ומונעות את השימוש בו בשבת וכו', מותר לנערן ולהשתמש בכר. במשנה מבואר שמעות המונחות על כר אוסרות את טלטולו רק בעודן עליו, וסילוקן מותר על ידי ניעור הכר המותר בטלטול, שזה נחשב 'טלטול מן הצד'. ומביאה הגמרא שני מאמרים לבאר מהו האופן המסוים בו מתקיימים כללים אלו:

אמר רב חנניא בר אשי אמר רב: לא שנו שמותר לנער את המעות מהכר ולהשתמש בו ככל כר המותר בטלטול, אלא באופן שאדם שוכח אותן על הכר בערב שבת, אבל באופן שאדם מניח אותן מתוך כוונה בערב שבת, ונותרו שם עד לאחר בין השמשות, נעשה הכר כפיס לדבר האסור - נחשב טפל לחפץ העליון, ולפיכך אין לטלטלו ככל חפץ שכמותו, אלא יש לנהוג בו כדין המוקצה שעליו לכל ענין.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו שהרוצה להשתמש בכר צריך לנערן מהמעות קודם טלטולו, אלא כשמטלטלו לצורך שימוש בגופו - לשכב בו במקום אחר, שכן די לו בפניו המעות מהכר, ולכן לא התירו לטלטל הכר עמן שלא לצורך. אבל אם מטלטלו לצורך שכיבה במקומו - במיטה שתחתיו, מטלטלו למקום אחר ועודן - בעוד המעות עליו, כי אם ינערן שם קודם נטילת הכר, לא תהיה המיטה פנויה לשימושו (ר"י מלוניל).

**הגמרא מביאה כמה שיטות לגבי אופן נוסף של טלטול מוקצה עם דבר שאינו מוקצה:**

**אמר רבי אושעיא:** אם שָׁכַח אֶרְנָקִי - ארנק ובתוכו מעות בְּחֶצֶר, ואינו יכול להכניסו לביתו לשומרו מפני שהוא מוקצה, מְנִיחַ עָלֶיהָ - על הארנק כָּכָר לחם או תִּינוֹק שאין איסור בהכנסתם מהחצר לבית סמוך [ששניהם רשות היחיד], וּמְטַלְטְלָהּ - מטלטל הארנק עמם לבית, כי טלטול שכזה אינו ניכר כל כך (משנה ברורה סי' שיא סק"ב), וכדי למנוע הפסד ממון התירו זאת (רש"י ד"ה אימר).

**אמר רבי יצחק:** שָׁכַח לִבְנָה בְּחֶצֶר, מְנִיחַ עָלֶיהָ כָּכָר או תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלָהּ לביתו, כי אף לצורך מניעת הפסד ממון מועט כגון לבינה, מותר טלטול כזה (חדש האביב ד"ה אמר).

### **מעשה בענין זה:**

**אמר רבי יהודה בר שילא** אמר רבי אסי: פעם אחת שָׁכַחוּ דְסֻקָּיָא - שק של עור מְלֵאָה מְעוֹת בְּסֻרְטָיָא - דרך מעיר לעיר שהיא רשות הרבים, וּבָאוּ וְשָׂאֲלוּ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן אם מותר לטלטלה לצורך שמירתה, וְאָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּ עָלֶיהָ כָּכָר או תִּינוֹק, וְטַלְטְלוּהָ יחד עמם למקום המשתמר כאשר יש מחיצת אנשים העומדים סביב, כי בשעת הצורך מותר לטלטל בתוך מחיצה כזו ברשות הרבים כדין טלטול בתוך מחיצה גמורה (רש"י ד"ה הניחו).

### **שיטות נוספות:**

**אמר מר זוטרא:** הִלְכְתָּא כָּכָל הַנִּי שְׁמַעְתָּתָא - הלכה ככל שמועות אלו שמותר להעביר מוקצה יחד עם דבר היתר למקום המשתמר, אולם זאת דוקא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵדָם שׁוֹכְחִי אֶת הַמוֹקֶצֶה במקום שאינו משתמר, אבל אם מניחו שם מתוך כוונה בערב שבת, אסור לו לטלטלו למקום משתמר בשום אופן.

**רב אשי אמר:** אֶפְלוּ אִם שָׁכַח, נָמִי - גם כן לֹא הוּתַר לטלטלו יחד עם דבר היתר, וְלֹא אָמְרוּ שמותר לטלטול מוקצה יחד עם כָּכָר או תִּינוֹק אֲלָא לְעֵנִין מֵת המוטל בחמה בְּלִבָּד, שמפני כבוד הבריות התירו לטלטלו לצל באופן כזה.

### **הגמרא מביאה הנהגות דומות של אביי ורבא:**

**אביי מנח כפא אכילי** - היה מניח כף על גבי עומרי תבואה ומטלטלם, רָבָא מְנַח סְכִינָא אֲבָר יוֹנָה - היה מניח סכין על גבי בשר חי של יונה שחוטה, וּמְטַלְטְלָהּ - את הבשר.

**הגמרא מביאה את דברי רב יוסף שסבר שלא נהגו נכון, ומאידך מביאה מדבריהם לגבי הנהגתם, ומתוכם מבואר מדוע לא חששו לסברת רב יוסף:**

**אמר רב יוסף:** כָּמָה חֲרִיפָא שְׁמַעְתָּתָא דְדִרְדְּקִי - כמה סבורים הצעירים (-אביי ורבא) שהם חריפים להסיק כמנהגם מדברי החכמים, ובאמת טעות בידם, כי אֵימַר דְאָמַר - ניתן לומר שאמרו רַבָּנָן היתר לטלטול מוקצה עם דבר המותר בְּאֵדָם הַשׁוֹכְחִי חִפֵּץ במקום שאינו משתמר, ויכול להגיע מכך להפסד

מרובה, שכן מצינו שיש המתירים בארנק ובדסקיא. אולם כאשר החפץ נמצא במקומו הראוי מלכתחלה, מי אמור - האם יש מקור לומר שאמרו היתר בטלטולו עם דבר מותר?!

**אמר אביי: אי לא דאדם חשוב אָנא - אלמלא שאני אדם חשוב, כָּפָא אֶפְיָי לָמָה לי - לשם מה אני צריך להניח כף על העומרים כדי לטלטלם? הָא חֲזוּ לְמִזְגָא עֲלֵיהוּ - הרי הם ראויים להסבה, ואינם מוקצה כלל! אולם מפני חשיבותי אנשים לומדים ממני היאך לנהוג, ויתכן שישנם הסבורים שעומרים הם מוקצה, וכשיראו שאני מטלטלם לבדם ילמדו להקל בטלטול כל מוקצה, ולפיכך אני מטלטלם רק עם דבר היתר, אבל איני צריך מפני חשש זה להחמיר לנהוג כן רק באופנים שהתירו בהם חכמים במוקצה גמור.**

**אמר רבא: אָנא אי לא דאדם חשוב אָנא - אלמלא שאני אדם חשוב, סְפִינָא אַבְר יוֹנָה לָמָה לי - לשם מה אני צריך להניח סכין על בשר היונה החי? הָא חֲזִי לי לְאֻמְצָא - הרי הוא ראוי לי לאכילה כך בשבת, ואינו מוקצה כלל! אולם מפני חשיבותי אנשים לומדים ממני היאך לנהוג, ויתכן שישנם הסבורים שבשר חי הוא מוקצה, וכשיראו שאני מטלטלו לבדו ילמדו להקל בטלטול כל מוקצה, ולפיכך אני מטלטלו רק עם דבר היתר, אבל איני צריך מפני חשש זה להחמיר לנהוג כן רק באופנים שהתירו בהם חכמים במוקצה גמור.**

### **הגמרא מבררת ענין מתוך דברי רבא:**

**טַעְמָא דְחֲזִי לְאֻמְצָא - בדברי רבא מדוקדק, שלטעמו הבשר אינו מוקצה רק מפני שהוא ראוי לו לאכילה כך, הָא לֹא חֲזִי לְאֻמְצָא - ואילו אם היה נפסל מאכילת אדם, משמע שלא היה מתיר לטלטלו, אף שהוא ראוי לאכילת בעלי חיים. וכדעת רבי יהודה (ביצה ו:), שמאכל המוכן לבני אדם שנתקלקל בשבת נחשב מוקצה, כי אין הוא נעשה מוכן בתוך השבת לבעלי חיים, והרי הוא חפץ שאינו מוכן לשימוש.**

### **מקשה הגמרא:**

**לְמִימָרָא דְרַבָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לָהּ - האמנם יש לומר על פי דקדוק זה שרבא סובר כדעת רבי יהודה? וְהָאֵמַר רַבָּא לְשִׁמְעָה - והרי באחד המועדים אמר רבא לשמשו: טָוִי לי בַּר אֲנָזָא - צלה עבורי אווז, וְשִׁדִּי מַעָה לְשׁוֹנָרָא - והשלך את מעיו המקולקלים לחתול. והרי שסבר רבא שמותר לטלטלם לצורך החתול. ואילו לדעת רבי יהודה אסור לטלטלם כלל, כי בכניסת החג היו מוכנים למאכל בני אדם, וכשנתקלקלו אין הם מוכנים לשום שימוש, והרי הם 'מוקצה'.**

### **מיישבת הגמרא:**

דוקא הָתָם (שם) התיר זאת רבא, כי פִּינּוֹן דְּמִסְרַח - שבדרך כלל המעיים מתקלקלים כי אין דרך בני האדם לאוכלם בחג, דַּעְתָּה עֲלֹוּה מֵאֶתְמוֹל - היתה דעתו כבר בערב החג להשליכם לחתול ביום החג, וכיון שהיו מוכנות אף לשימוש זה בכניסת החג, אין הם נחשבים מוקצה.

### **הגמרא מביאה הוכחה לתירוץ זה:**

הָכִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא דְרַבָּא פְּרָבִי יְהוּדָה סְבִירָא לָהּ - כך גם מסתבר, שרבא סובר כרבי יהודה, משום דְּדָרְשׁ רַבָּא: אֵשֶׁה לֹא תִכְנֹס לְבֵית - למחסן הָעֵצִים ביום טוב כדי לטל מֵהֶם אוֹד - שפוד עץ, כדי לחתות בו גחלים. כי אסור להשתמש כ'כלי' בעץ המיועד להסקה בלבד. וכן אוֹד שהוכן מערב החג כדי לחתות בו גחלים, שְׁנֻשְׁבָּר ביום טוב, אֲסוּר לְהַסִּיקוּ בְיוֹם טוֹב, לְפִי שְׁמִסְקִין בְּכָלִים - מותר להסיק ביום טוב בכלים שלמים, כי עיקר שימושם מותר בחג ולכן אינם 'מוקצה', וְאִין מְסִיקִין בְּשֻׁבְרֵי פְלִים שנשברו ביום טוב, כי פסקו מלשמש ככלי כפי ששימשו בבין השמשות, והשימוש בהם לצורך הסקה 'נולד' בתוך החג, ולפיכך אין שימוש זה מוציאם מכלל 'מוקצה'. ומאחר שרבא סובר כדעת רבי יהודה בדין נולד, מן הסתם סובר כדעתו גם בדין מאכל המוכן לאדם.

### **מסיקה הגמרא:**

שְׁמַע מִנָּה - אכן משמע מכאן שדעת רבא כדעת רבי יהודה: